

Rættarsamfelagið í USA og McCarthyisman

Í roynd at verja grundlógina beint eftir seinna heimsbardaga, breyt amerikanski staturin tey mest grundleggjandi rættindini, tað sum amerikanara helst vilja vörumerkja seg við, nevniliga rættur hins einstaka at virka, at hava politiska áskoðan, at mótmæla at vera tryggur og vardur av dómstólunum. Triðji partur er víðari lýsing av bakgrundini av McCarthyismuni.

„Eru tygum nú, ella hava tygum nakrantíð verið limur í kommunistaflokkinum?“ Hetta var hin fyrsti spurningurin HUAC setti teimum, ið vóru til forhoyr. Mangan var sera torført hjá teimum avhoyrdu at svara spurninginum tí teir vóru so persónligir, og stóðu seg mangan um vinnirnar hjá teimum. HUAC avhoyrdi uml. 3000 fólk, herav vóru nógv dømd fyrri vanvirðing av kongressini ella „guilty by association!“

SONJA JOGVANSDÓTTIR

Kommunistahóttanin birtist 1917 við kommunistisku kollveltingini í Russlandi. Áðrenn hetta var kommunistan bert nevnd ein utopisk hugmyndafrøði. Í USA hevði ríkisstjórnin ilt við at góðtaka nýggja stýrið, og tað gingu eisini 16 ár áðrenn USA formliga góðtók „nýggja“ Sovjett-samveldið. Hetta hendi aftaná at Roosevelt var settur

sum forseti í 1933. 1919/20 fóru tær fyrstu útreinsingarar imóti „ó-amerikanskum elementum“ í gongd. Um hetta mundið vóru nógv verkföll. Verkfølsleiðarnir vóru fyrri tað mesta kommunistar/sosialistar. Russiska kollveltingin og hópurin av bumbubrestum í USA vóru bakgrundin fyrri teirri fyrstu veruliga kommunistafølgingunum í 1919/20. Tey, ið tikin vóru, høvdu ónga rættartrygd. Um 6000

kommunistar vóru handtiknir, herav vóru 500 sendir av landinum. Hetta hevði eisini við sær, at kommunistar og sosialistar stuðlaðu Roosevelt. Tí var politikkur Roosevelt skírdur kommunist-vinarligur. Konservativu krefurarnar í umboðsmannatinginum samtyktu, tí at seta The Un-American Activities Committee of the House of Representatives (HUAC) á stovn. Henda nevnd skuldi kanna, at sløg av totaliterum maktum ikki fingi fótin fyrri seg í USA. Hetta var ein verja av grundlógini og teimum amerikonsku meg-inreglunum (prinsippunum). Tí máttu tey alment settu ikki vera limir í felagsskapum, ið vildu koppa stjórnini. Kommunistaræðslan gleið nakað í bakskyni, tá USA fór uppí annan veraldarbardaga, og var í samgongu (alliance) við m.p. „reyða figgindanum“ úr eystri.

Broytingar Roosevelts
Vend kom ikki í fyrrenn Roosevelt varð valdur sum forseti í 1932. Hann, mótevís laizze-faire politikkinum í 20ðunum, legði seg uppí privata arb. marknaðin, tá tað var neyðugt. Ymiskar stuðulsskipanir vóru gjørdar fyrri vinnulívið. Grunnar, ið kundu tryggja teimum gomlu og arbeiðsleysu, vóru settir á stovn. Verkfølg fingi loyvi at virka, sumuleiðis tað at fara í verkfall. Hesi rættindi vóru

eisini nógv nýtt serstakliga áðrenn 2. heimsbardaga. Hetta hevði eisini við sær, at kommunistar og sosialistar stuðlaðu Roosevelt. Tí var politikkur Roosevelt skírdur kommunist-vinarligur. Konservativu krefurarnar í umboðsmannatinginum samtyktu, tí at seta The Un-American Activities Committee of the House of Representatives (HUAC) á stovn. Henda nevnd skuldi kanna, at sløg av totaliterum maktum ikki fingi fótin fyrri seg í USA. Hetta var ein verja av grundlógini og teimum amerikonsku meg-inreglunum (prinsippunum). Tí máttu tey alment settu ikki vera limir í felagsskapum, ið vildu koppa stjórnini. Kommunistaræðslan gleið nakað í bakskyni, tá USA fór uppí annan veraldarbardaga, og var í samgongu (alliance) við m.p. „reyða figgindanum“ úr eystri.

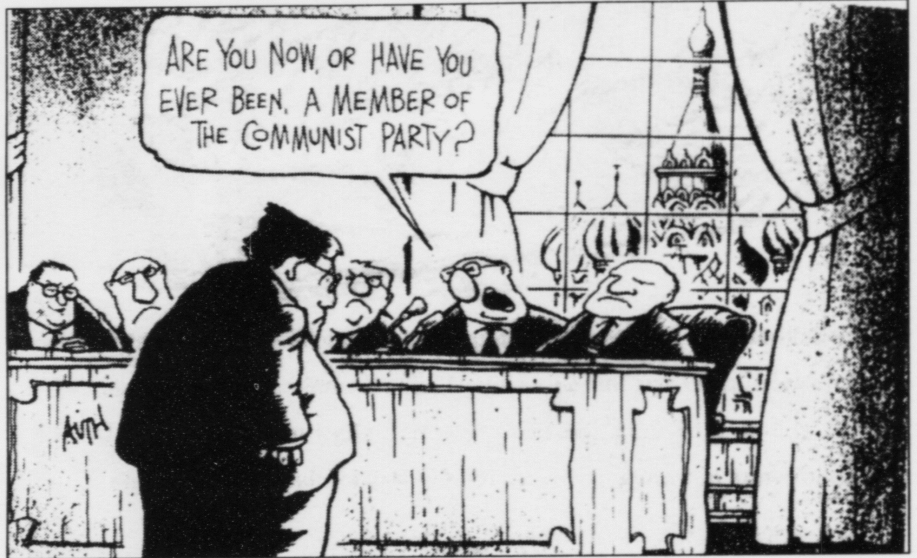
Kalda krígsbyrjanin

Aftaná seinna heimsbardaga byrjaði av sonnum uppbytið av heiminum, sum jú var við at økja um kommunistaræðslu. Longu í '45 lá tað greitt at Russland eisini vildi hava part av køkuni. Hetta kom klárt til sjóndar í fundinum í Jalta og Potsdam, har teir sameindu hittust. Tað einasta partarnir vóru samdir um, var at seta ST á stovn. Roosevelt var deyður og eftirfylgjari Truman var ikki so samarbeiðsgóður. Evropa var bytt upp í tvey, og aftaná at Tjekkoslovakíu fór yvir til kommunismu, raknaðu amerikumen av sonnum við. Í USA noyddist stjórnin

at skapa ein marknað uttan fyrri USA. Tí var Marshall hjál gjørd. Fyri at samtykkja hetta og yvirvinna isolatismuna, setti Truman tað soleiðis upp, at teir noyddust at hjálpa syndraða Evropa ella vendu hesi eisini heilt greitt yvir til kommunismuna. Her var tað tann frælsi heimurin mótevís kommunismuni. Tí var Marshallhjálpin samtykt. Republikanarir koyrdu rættuliga á Demokratarnar, skírdur teir kommunistar, New-deal politikkin fekk nógv akoyring. Serstakliga vóru tað vinnulívmennirnir, sum undir ringu tíðunum høvdu notið gott av New-Deal. M.a. hetta hevði við sær, at Demokratisk flokkurin slapp sær av við teir mest liberalu og vinstrahallu í flokkinum. T.d. var Wallace koyrdur úr stjórnini. 1947 kom Truman-læran (doktrin) Heimurin hevði ný bytt seg upp í tveir partar, har ávíðkavist USA umboðaði hin frælsa heiminn, meðan Sovjett-samveldið stóð fyrri einaræðinum. USA mátti tí verða til reiðar at hjálpa, um nakað land kom í vanda av kommunistunum. Tí vóru 400 mió. \$ jættaðar til endamálið. Heimsmyndin Truman kom fram við, gjørdist fortreytin at kjakast um alheimspolitikkin. Í sama anda var NATO stovnað. USA valdi, í staðin fyrri at føra samarbeiðið víðari við russar, heldur at royna at avmarka kommunismuna, við Marshallhjálpin, Truman-læruni og NATO stovnanini.

Innanríkispolitikkin eftir 2. heimsbardaga

Innanríkispolitiskt líktist gongdin nógv uttanríkispolitikkinum. Truman setti 1947 eina trúðskaparættan (loyaltetsprogram) fram í tingunum, sum var samtykt. Øll tey alment settu skuldu nú kannast, um tey vóru trúgv imóti stjórnini og teimum amerikonsku meg-inreglunum. Her vóru skrásetingarnar hjá herinum, FBI, HUAC nýttar, samstundis skuldi fortíðin hjá teimum settu kannast. Hetta metti stjórnin verða neyðugt fyrri at verja grundlógina imóti kommunismuni. Um onkur var sagdur vera „ó-trúgvur“ mótevís stjórnini, kundi avgerðin kærast, men viðkomandi fekk ikki at vita, hvør hevði vitnað móti honum ella hvørjar upplýsingar vóru tær fellandi. Tí var tað ringt at verja seg móti „ótrúnaðar“ ákær-unum. Tað stendur annars í grundlógini grein 8 í Bill of rights In all criminal prosecutions, the accused shall have...to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witness against him... Tú kundi metast „ó-trúgvur“ um tú framdi, ella kendi onkran sum framdi herverk, njósnaðist ella fyrríkaði tað. Um tú skundaði undir uppreistar ella kollvelting, gav upplýsingar, sum kundu skaða USA, arbeiddi fyrri uttanlanda veldi. Um tú vart limur ella vinarligt sinnaður mótevís felagsskapum, ið stóðu á svartu lista hjá løgmálaráðharranum. Jættaðar vóru 11 mió \$ til endamálið hetta

Forsetin Harry S. Truman. Tað var í grundini Truman, ið veruliga bytti heiminn í tveir lutir. Hansara heimsmynd gjørdist fortreytin at kjakast undir. Í staðin fyrri at samarbeiða, var ein „containment“ politikur ferdur, Marshallhjálpin, Trumanlæran og NATO - stovnanin bera greitt boð um hetta.